

6. juni 2005
TEM

Referat for landsmøde
i dragt- og tekstilpuljen
24.-25. maj 2005

Mange tak til værterne på Københavns Bymuseum, Københavns Skomagerlaugs Skomuseum og Nationalmuseets Bevaringsafdeling i Brede for to spændende dage og tak til alle indlægsholdere for deres mangefacetterede belysning af det store emne, vi arbejder med.

Tirsdag 24. maj, Københavns Bymuseum, kl. 11.30-16.00

Kl. 11.30-13.00: Lene Høst Madsen, Københavns Bymuseum, indledte med at fortælle om det arkæologiske arbejde ved udvidelsen af A.P. Møllers hovedsæde i København – de såkaldte Esplanadeudgravninger, hvor hun var projektleder. Udgravningsfeltet var på 1 hektar og udgravningsperioden kun få uger. Der er gjort stenalderfund både syd og nord for feltet, og i 1970'erne i forbindelse med bygningen af A.P. Møllers hovedsæde blev der gjort en del fund, så der var en stor sandsynlighed for interessante fund i området. Derfor blev der anlagt fire søgegrøfter ind i affaldslagene, som viste sig at være 3 meter høje og ligge på havbund. Vandstanden i området havde været 1 meter før opfyldningen, som skete i forbindelse med Nyhavns anlæggelse i 1700-tallet. Teori på basis af fundene (skriftlige kilder er ikke bearbejdet endnu): Måske er opfyldningen sket mellem 1750 og 1765. Yngste genstand er en mønt fra 1762, ældste genstand altervase fra begyndelsen af 1600-tallet, fajance. Tilsyneladende er opfyldningen sket fra en høj kant, hvor læs af affald er smidt ud over. Der er områder i lagene med koncentrationer af samme type genstande eksempelvis afklippede parykker – måske fra en parykmager, der har kunnet genbruge håret; men som har smidt de flettede bunde ud, produktionsaffald fra keramisk produktion (10% af det keramiske materiale stammer fra Store Kongensgade-fabrikken), en stor portion silkestrømper, affald fra hornproduktion m.v. Erhvervsaffald er blandet med husholdningsaffald og latrin, og fundenes karakter og sammensætning tyder på, at affaldet

kommer fra nærområdet. Der er tale om meget velbevaret affald, fordi det er blevet smidt ud i vand. Papirmasse er dog ikke bevaret. Den korte udgravningstid på 3 uger fordrede utraditionelle metoder. Gravemaskiner rystede fundene ud af jorden. Her blev især større og genkendelige genstande samlet op. Desuden blev et stort mekanisk sold fra Viborg Sønderø-udgravningerne anvendt. Her blev også mindre genstande som nåle og søm fundet. Der er ikke stor arkæologisk teoridannelse på feltet "Rubbish Archeology"; men genstandsfeltet kan som helhed udsige noget om omløbstid i materialer og forbrugsmønstre. Der er for eksempel ikke fundet møbler i affaldslagene – og kun ganske få trægenstande. I alt er 5-10% af lossepladsen udgravet. Ganske få genstande er blevet konserveret indtil nu blandt andet en udsmykket metalplade formodentlig fra pandestykket til en grenadér-hue. Pladen er blevet kopieret efter en 3D-scanning. Originalen kommer på udstilling på Tøjhusmuseet fra 10. juni. Desuden er der fundet en grenadérhue med broderi, og der er formodentlig flere uniformsdele i området. Cirka en tredjedel af fundmaterialet er dragtdele (herunder sko og handsker), afklip og boligtekstiler. En del klude følger med latrin, så man kunne formode, at de har været anvendt som "WC-papir" eller menstruationsbind. Ikke-konserverede fund af tekstil og læder opbevares i vand på amtskonserveringen for Roskilde Amt i Køge og afventer eventuel finansiering af frysetørring og videre analyse.

Kl. 14-14.30: Maj Ringgaard, Bevaringsafdelingen på Nationalmuseet, er tilknyttet projektet med bearbejdning af fund fra Esplanadeudgravningerne; men der er endnu ikke finansiering af arbejdet. Flere end 1000 tekstiler er fundet. Maj har set på cirka 100, og nogle få highlights er blevet konserveret. Dragtpuljens medlemmer fik lejlighed til at se nærmere på fundene. Det absolutte highlight var et fragment af et ærme fra en silkestrikket nattørje med isyet flos på vrangen. [Se også bogen "Fru Kirstens Børn" på litteraturlisten på www.dragt.dk . Ref.] Desuden viste Maj skindhandsker med denter, filthatte, hvor skyggen delvist var skåret af, hverdagstøfler og en del strømper. Hovedparten af de fundne dragtdele er strømper, slidte og stoppede, strikket af uldgarn i varierende finheder; men fortrinsvist tyndt garn – én barnestrømpe er syet sammen af flere rester fra andre strømper. Det særlige ved denne udgravning er, at det er hverdagsting fra 1700tallet, og ikke kun de fornemme ting, som findes i samlingerne rundt omkring. Majs opråb til dragtpuljens medlemmer er at melde tilbage til hende, hvad vi har i samlingerne, der ligner disse ting: Meld tilbage til Maj på maj.ringgaard@natmus.dk, så vi ikke bruger knappe ressourcer på at konservere ting, der findes i forvejen.

Kl. 14.30-15.00: Vivi Lena Andersen, Københavns Bymuseum, er tilknyttet projektet specifikt med henblik på fodtøjet. Antallet af bevarede 1700tals hverdagssko er mangedoblet med disse fund, som fortrinsvist rummer tøfler med træhæl og forskellige pløsfaconer. Fundet omfatter: 74 hele sko, 217 halve sko (det vil sige for eksempel overlæder og sål uden hæl) samt 1218 skodele. Vivi fortalte, at skoene skilles ad under konserveringen. I forbindelse med en acces database arbejdes med 3D-scanning af skoene, hvor man kan opnå en elektronisk kopi af genstanden med dens slidmærker m.v. Via optegning med en digital tegnearm, kan man få støbt ("udprintet") en tredimensionel, håndterbar model af en sko i 1:1 . Via en skumdokumentation af skoens indre kan man forske i, hvordan sko og fod har påvirket hinanden. Målsætningen med at arbejde i 3D er objektivitet og tilgængelighed; men metoden skal ikke ses som en erstatning for de tidligere udviklede metoder. Også på dette specialområde resterer et arbejde med de skriftlige kilder.

kl. 15-16: Dragtpuljemøde:

Karen Jacobi, Nationalmuseet: Nyt om dragtpuljens hjemmeside, som har adressen www.dragt.dk Hjemmesiden har det godt. På 2 år er søgningen øget med 50%. Nu er vi oppe på 175 besøg pr. uge. Samlingssiden – også den engelske – får flest besøg. Dernæst kommer publikationssiden med 75-100 pr. uge. Hjemmesiden har fået ny host. Den ligger nu på Nationalmuseets server. Karen fortalte, at hun fratræder sin stilling på Nationalmuseet 3. juni, og i forbindelse hermed ønsker hun indenfor en rimelig tid at trække sig fra arbejdet med redaktionen af dragt.dk. Dragtpuljens medlemmer opfordres til at komme med forslag til en ny medredaktør eller til selv at melde sig til tem@dengamleby.dk

Katia Johansen, Rosenborg Slot: I anledning af Norges 100 års fejring af selvstændigheden og som HM Dronningens gave til det norske kongepar arbejder Katia med en genskabelse af Paul Fischers maleri af den norske deputation hos Christian IX i 1905 til en særudstilling i Christian VII's Palæ. Paul Fischers billede findes i tre versioner, nemlig på det norske kongeslot, på Fredensborg Slot samt på Varde Museum. Til lejligheden skal Christian VII's tronehimlen restaureres, og de kongelige sølvløver flyttes fra Rosenborg Slot til Christian VII's Palæ. Udstillingen skal rumme omkring 30 figurer med autentiske hoveder, der udarbejdes i samarbejde med billedhuggeren Kit Kjærby. Udstillingen kommer til at vise en række ministeruniformer, hvoraf en del af de bevarede findes i Danmarks Radios eje, samt kjolesæt og selskabskjoler. Alt skal forsynes med de omkring 1000 ordner; som er afbilledet; men da ordner kommer ud i omløb igen, når bærerens er afgang ved døden, må Katia arbejde med kopiordner. På grund af Alberti-skandalen blev der kun

fremstillet ministeruniformer frem til 20. november 1905. Hvis jeres museum er i besiddelse af en eller flere ministeruniformer, så henvend jer til Katia på kj@ddks.dk Bemærk udstillingen står kun 6 uger fra 7. november til 18. december 2005.

Katia fortalte endvidere, at ICOM (International Committee of Museums) Costume Committee skal afholde sit møde første uge i oktober i København/Lund 2006. Det overordnede tema bliver: Decoration and Design. Man forventer cirka 140 deltagere fra hele verden. Målsætningen er at vise danske dragter fra oldtid til moderne dansk design. Vi bør lægge os i selen for at fremvise, hvad samlingerne kan på vore museer. Meld dig til Katia på kj@ddks.dk hvis dit museum kan bidrage.

Lisbeth Green, Horsens Museum: Om registrering af sjaler - formål og brug. Landsforeningen af Danske Folkedansere afholder kurser i dragtsyning, hvor man med forlæg i originale dragter arbejder med alle former for tekstilteknikker i beklædning. I forbindelse med denne undervisning har flere af medlemsmuseerne i dragtpuljen haft besøg af repræsentanter for Landsforeningen af Danske Folkedansere, fordi foreningen har sat sig for at udarbejde et register over sjaler i Danmark. Projektet er landsdækkende med fem kontaktpersoner, og alt arbejdet udføres ulønnet. Til formålet er der udarbejdet undersøgelseskemaer, hvor emner som stof, teknik, farve, facon, kanter, frynser kan indføres. 50 steder er blevet besøgt, og der er foretaget 450 registreringer, som kan opdeles i en lang række undergrupper. Lisbeth har fremstillet en acces database til bearbejdning af de mange oplysninger. 126 broderede sjaler er indført, og Lisbeth fremviste eksempler på, hvilke oplysninger man kan uddrage af materialet.

Lotte Paludan: Om C.I.E.T.A. Lottes indlæg vil blive publiceret i sin helhed på hjemmesiden.

Annet Laursen Skjelsager: Om baggrunden for forretningen SilkeAnnet. På grund af tidnød blev punktet udsat til en eventuel senere lejlighed.

Onsdag 25. maj kl. 9-16:

På Københavns Skomagerlaugs skomuseum blev vi modtaget af administrator Solveig Nellesmann og de to pensionerede ortopædiskomagere Tage Jakobsen og Egon Langbøl. Ejendommen, hvor skomuseet har til huse, er en stiftelse med 38 lejemål. Fundatsen stammer fra 1855 og tilgodeser gamle skomagere og disses enker i trange kår. Friboligerne er dog ikke i brug mere. Bygningen er indviet i 1931, og Københavns Skomagerlaug har siden 1880erne samlet på genstande til det

private museum, som ligger i kælderens. Udstillingen er opdelt i et afsnit om ortopædisk skomageri, hvor de fleste håndsnyede sko fremstilles i dag. Afsnittet rummede flere eksempler på fantastiske løsninger på folks fodproblemer, og Egon Langbøl fortalte, at den største ros for en ortopædiskomager er, når kunden siger, at skoene ser ud, som om de var købt færdige. Der tager 3 år at blive serviceskomager, og med en overbygning på 4 år kan man blive ortopædiskomager, og via endnu 2-4 års praksis kan man opnå leveringsberettigelse med statsrefusion. Skomuseets største afsnit omhandlede historiske sko iblandet kuriosa som bamses støvler fra børneudsendelsen Bamse og Kyllingen og med flere fine mester- og svendestykker. Desuden var der flere eksempler på maskiner og redskaber, der hører til faget. Museet har netop indrettet en lille værkstedsafdeling med forskellige maskiner. Her viste også et eksempel på de røntgenapparater, der i sin tid stod frit fremme i skotøjsforretningerne, og hvor kunderne kunne få røntgenfotograferet fødderne for at finde den rigtige størrelse - til skade for ekspedienternes sundhed. Egon Langbøl gav den tankevækkende oplysning, at 80-90% af alle ortopædiske sko fremstilles til damer, fordi flere kvinder end mænd misdanner deres fødder ved brug af forkert eller for småt fodtøj. Skomuseets samling er indført på registreringskort efter museale principper, og laugene overvejer nu at overføre oplysningerne til digital form.

Kl. 13-14: Maj Ringgaard, Marianne Rasmussen, Irene Skals og Else Østergård viste rundt på tekstilkonserveringen på Bevaringsafdelingen i Brede.

Irene Skals fremviste en ny ginemodel af stål udviklet efter gamle bambusmodeller. Grundformen koster cirka 2000,- kr. og kan bruges gang på gang til forskellige dragter (kun udviklet til herretøj foreløbig). Ginerne er indrettet til montage både til et og to ben, så man nemt kan montere benklæder. Ben & fod er udviklet på monteringsværksteder i Prinsens Palæ til en pris à cirka 400,- kr. Stålstativet polstres på Bevaringsafdelingen med pladevat og trikot. Arme og halspind kan boltes på efter behov. Irene var i færd med at montere uniformer til Tøjhusmuseets særudstilling "Rødkjoler - fra den hvervede hærs tid".

Marianne Rasmussen fortalte om arbejdet med klargøring og montage af faner til den samme udstilling. Fanerne monteres på lexan plader betrukket med stof. Lexan-pladerne er kanalplader, som er nemme at skære i, og fanen sys på, så de tunge broderier ikke skal trække u hensigtsmæssigt i fanens stof. Samtidig arbejder konserveringsværkstedet med rådgivning og

løsningsmodeller til den bedste opbevaring af tekstiler. Marianne fremviste sine eksperimenter med opbevaring af faner og fortalte om bevaringsafdelingens indtægtsdækkede virksomhed samt om det igangværende arbejde med at gøre EB-genstande, en samling unikke herrekjol'er oprindeligt anvendt som kostumer på Det Kongelige Teater, håndterbare.

Else Østergaard viste et stykke tekstil fra Borringholm dateret mellem 1360-1400. Det var nu mørkebrunt; men havde oprindeligt være hvidt. Det var gedeuld til et ubestemmeligt klædningsstykke forsynet med knaphuller!! Borringholm publiceres af Jydsk Arkæologisk Selskab til efteråret 2005 redigeret af Jan Kock og Else Roesdal, og Maj Ringgaard og Else Østergaard har skrevet om tekstilerne til dette værk. I forlængelse af tirsdagens snak om strik henviste Else til publicering af hollandsk materiale fra Spitsbergen, blandt andet 1600tals strik. (Walvisvaart in de Gouden Eeuw. Rijksmuseum Amsterdam 1988. ISBN 90.6707.186.2.) Hun gav herefter dragtpuljens medlemmer historiens vingesus ved at vise et klenodie fra Borremose: 2000 år gammelt, stort ternet, kippervævet uldstof, 2,75 meter langt og vævet på rundvæv.

Maj Ringgaard viste dias af Bevaringsafdelingens arbejde med montage af brudekjoler, hvor man havde genbrugt Ellen Andersens giner fra 1967. Desuden gav hun en række gode råd om forebyggende konservering, hvor nødvendigheden af bomuldshandsker og hyppig håndvask blev klart demonstreret. Ligesom total adskillelse af alle former for madvarer og historiske tekstiler er helt nødvendigt i vores arbejde. Vi så tankevækkende eksempler på skader, som følge af forkert håndtering. Vand skal bruges med stor omtanke, fordi farver kan løbe ud, og nedbrudte genstande kan gå i total opløsning. Maj publicerer senere et indlæg om penne m.v. til mærkning af historiske tekstiler.

Dragtpuljemøde (fortsat) med dragtnyt og aftaler om næste møde i september

Maj Ringgaard på vegne af Marie-Louise Nosch: Nyt om Center of Textile Research (CTR), som i 2004 fik støtte fra grundforskningsfonden til 5 års virksomhed.

Den officielle åbning af centret er 1. august 2005, og 16. september bliver der en fejring, hvor dragtpuljens medlemmer er indbudt

NESATs 10. konference skal være i København i 2008. Det er lige besluttet i Schweiz. CTR er vært og meld ind til Maj Ringgaard: maj.ringgaard@natmus.dk, Else Østergaard: else.oestergaard@natmus.dk eller Marie-Louise Nosch: nosch@hum.ku.dk hvis du har ideer m.v. til konferencen.

CTR skal danne forskningsmæssig base for ph.d'ere, postdocs og visiting scholars. Der er ingen midler, men forskningspladser. Alle, der ønsker at være visiting scholar, kan begynde at planlægge kurser, de ønsker skal komme til CTR.

Tove Engelhardt Mathiasen: Nyt fra arbejdsgrupperne
Arbejdsgruppen for dragt- og tekstilterminologi og registrering har indtil nu haft 5 meget konstruktive møder.
Målsætning fremgår af referat fra sidste landsmøde.
Nyhederne er i korthed følgende:

Ina Damgaard Holst fra Horsens Museum har trukket sig ud.

Gruppen er blevet udvidet med Else Østergaard og Maj Ringgaard fra Bevaringsafdelingen på Nationalmuseet. Else Østergaard har længe arbejdet med et kartotek over tekstil/dragtord. Hun og Maj Ringgaard er gået ind i gruppen med henblik på at koble projekterne sammen. Else Østergaard søgte i 2002 støtte i Dronning Margrethes og Prins Henriks Fond og fik bevilget 15.000 kr., som skal anvendes til frikøb fra Bevaringsafdelingen. Dette arbejde skal ud over Elses egne lister bygge på dr. phil. Margrethe Halds håndskrevne seddelkartotek og museumsinspektør Ellen Andersens seddelkartotek. – Vi forventer at koble de to projekter sammen via orddatabasens struktur.

Birka Bitsch har været sidste år været ansat i et pilotprojekt med ordlisten, som hun fuldender i løbet af de næste 14 dage med henblik på projektansøgning.

I øjeblikket søger vi råd herhjemme og i udlandet til opbygningen af en brugbar database.

Man kan læse om arbejdet mere detaljeret på dragt.dk under referater.

Arbejdsgruppen for dragt- og tekstilforskning har indtil nu haft 4 konstruktive møder.

Nyhederne er i korthed følgende:

Gruppen er blevet udvidet med Solveig Hoberg, der arbejder med et projekt om Asani undertøjsreklamer.

Vi er nået frem til følgende målsætning:

Vi arbejder under overskriften "Industrialismens tøj"
Gruppen afsøger muligheder for udvidelse med flere forskere, så
et bredere spektrum af emnet kan blive belyst.
Målet er en fælles publikation med et indledende kapitel om
modediskussion/begrebsafklaring samt kapitler om vore
delemner.

Foreløbig tidsplan: Abstracts september 2005, workshop
marts/april 2006 med præsentation af projekter. Herefter
færdigformulerede kapitler til tryk. – Denne er siden udskudt til
efter modekonference 26-28. oktober på Danmarks Designskole,
fordi flere i arbejdsgruppen sammen med et andet netværk har
involveret sig i at arrangere denne

Alle, der gerne vil deltage i modekonferencen, skal tilmelde sig
inden 1. juli 2005 via e-mail:

fashiondressconference2005@dkds.dk. Pris: 600 kr. For
nærmere oplysninger om program, keynotes og oplysninger
vedr. betaling henvises til konferencens hjemmeside:
www.dkds.dk/forskning/fashiondressconference2005.

Desuden har vi i arbejdsgruppen indledt en række inspirerende
fælleslæsninger af teoretisk litteratur om dragt og mode, så vi
har hjemmearbejde til hvert møde
Læs mere detaljeret om arbejdet på dragt.dk

Lis Slottved: "Jomfru Fannys Syner og Syninger" Aabenraa
Museum har en samling fine broderier, som Jomfru Fanny har
udført. Hun var berømt på grund af sin kunnen, som Lis
fremviste nogle eksempler på. Hendes liv var en gåde, og Lis
fremlagde fakta og myter blandt andet om hendes evne til at se
ind i fremtiden. I 1934 udkom "Bogen om Jomfru Fanny" af Marie
Thomasen. I Aabenraa Museums faste samlinger er der altid
udstillet eksempler på Jomfru Fannys broderier.

Orientering fra puljeseekretæren:

Der er stor trafik på medlemssiden, og det synes jeg er yderst
glædeligt! Det er positivt, at så mange ønsker at slutte op om
arbejdet, og jeg offentliggør navne på nye medlemmer snarest
muligt.

Næste landsmøde i dragt- og tekstilpuljen bliver Odense, 8.
september 2005

Næste arrangement bliver 1. september. En tur til Kulturen i
Lund for at se den nye undertøjsudstilling.

Næste år i juni planlægges en studietur til Belgien og Holland
med gode tekstil/dragtoplevelser på programmet.

Til slut havde dragtpuljens medlemmer mulighed for at se Dragtudstillingen "Krop og Forklædning".

Tak for et par gode dage.

Med venlig hilsen

Tove Engelhardt Mathiassen (puljesekretær)